

A moltes poblacions de la geografia valenciana és habitual trobar plafons de taulells ceràmics situats a la façana d'algunes cases, amb imatges de sants i marededéus que representen les advocacions dels titulars del carrer. Aquest costum o pràctica devocional, expressió de la religiositat i la cultura populars, a casa nostra s'introdueix durant la segona meitat del segle XVIII i es generalitza amb força al llarg del XIX i fins els inicis de la segona meitat del segle XX. La popularització de noves pràctiques de la devoció popular durant el set-cents va estar acompanyada del gran impuls que van experimentar les indústries ceràmiques que hi va haver a la ciutat de València, principalment situades al carrer de la Corona, les quals protagonitzaren una època de producció en què fins i tot s'arriba a exportar plafons i paviments ceràmics. Els pintors ceràmics valencians van assolir una tècnica i una estètica depurada, amb uns colors molt atractius (Cebrián i Navarro, 2009). Ja ben entrat el segle XIX, les poblacions d'Onda, la Font d'Encarròs, Quart de Poblet i Manises es va incorporar a la fabricació de "manisetes" amb imatges devocionals.

L'origen d'alguna d'aquestes pintures ceràmiques, en ocasions va ser una anterior escultura que presidia un altar públic, però l'èxit que assoliren els plafons ceràmics es basa en el fet que

les imatges no sobreixien dels murs, no es deterioraven a la intempèrie (com sovint podia ocórrer amb les taules i els llenços pintats a l'oli), es netejaven fàcilment i eren més econòmiques que les escultures (Cebrián, Navarro i Segura, 2014).

Els taulells són peces quadrangulars de fang cuit d'uns 20 a 21 cm de costat i entre 1,6 a 1,9 cm de grossor, a les quals s'aplica un bany d'una solució estannífera que dona a les peces un fons blanc, i sobre aquestes es realitza el dibuix mitjançant una plantilla o paper estergit i es pinta la imatge que es vol representar, tot i ajustant el model iconogràfic o estampa a un determinat format de plafó i dimensions. Els taulells, una volta decorats o pintats, se sotmeten a una nova cocció on vitrifiquen els diferents òxids colorants en suspensió amb aigua que per l'acció del foc es transformen en la policromia d'uns colors atractius que caracteritza la pintura ceràmica.

La cara posterior del plafó sol anar marcada, taulell a taulell, amb una lletra i números correlatius (de l'1 endavant, de dreta a esquerra i de dalt a baix); aquestes marques permeten identificar i separar els diferents plafons en finalitzar la seua cuita al forn, i també per facilitar l'ordre d'aquests al moment d'obrir el plafó al seu lloc.

Especejament de 3 x 3 taulells amb un lateral partit (cat. 44).

Els pintors ceràmics prenien com a models dels dibuixos a representar determinades imatges d'estampes i gravats de la iconografia sagrada, encara que de vegades simplificaven les composicions (Cebrián i Navarro, 2009: 19-20). A diferents plafons ceràmics d'Alcoi s'identifiquen models trets d'imatges acadèmiques, en algun cas obres de Vicent López i d'altres artistes que van ser àmpliament representades a estampes per part de gravadors del s. XIX com Antoni Pascual i Abat, Francesc Jordà, López Enguídanos, Tomàs Rocafort, Marià Latasa, Rafael Esteve, Cristof Jacint Belda i Marià Sigüenza Ortiz.

Pel que fa a l'especejament dels plafons, alguns més bé petits solen incorporar taulells partits (20x10 cm) a un o els dos extrems laterals, per evitar que la junta entre taulells talle el rostre del personatge representat. També hi ha imatges que ocupen una sola peça o placa ceràmica. Algun d'aquests plafons, per

Especejament de 3 x 3 taulells amb els laterals partits (cat. 50).

emmarcar la imatge, incorpora una sanefa u orla de peces ceràmiques decorades amb diferents motius seriatos de tema geomètric, floral, etc., i també hi ha plafons que reproduïxen orles decoratives que imiten marcs motllurats i d'altres més elaborades que dibuixen arquitectures amb marbres, etc.

Generalment aquestes imatges pintades sobre plafons ceràmics presenten un mòdul rectangular vertical (a Alcoi són majoritaris els plafons d'aquest format), en menor proporció el mòdul quadrat i el rectangular horitzontal, tot i depenent de la disposició de les imatges de l'estampa que es va escollir per servir de model. La major o menor dimensió dels plafons guarda una estreta relació amb el lloc on aquests se situen, i així les imatges de devoció particular que trobem a l'interior de la casa o a l'escala de veïns són plafons generalment més xicotets: 20x20, 40x30, 60x40 i 60x50 cm, encara que també coneixem alguns més

Frontó classicista amb fornícula i plafó ceràmic (cat. 3). Façana de l'església del Sant Sepulcre.

Fornícula amb columnes (cat. 58).

grans: 80x60 i 120x40 cm. Les imatges ubicades als carrers majorment són plafons de 4 x 3 taulells (80x60 cm), encara que no falten els plafons de 100x80, 120x80, 120x100, 140x120 i 160x100 cm.

Un element arquitectònic inseparable de la pintura ceràmica devocional és la fornícula o nínxol on s'hi allotgen els plafons, la qual aporta valor estètic al conjunt i protegeix les ceràmiques de les inclemències atmosfèriques. No obstant això, la fornícula en molts casos es redueix a un simple nínxol obert a la façana i desproveït d'elements d'ornat. En altres ocasions trobem plafons que s'emmarquen amb motllures de guix, rajol o pedra, i són habituals les que afegeixen una coberta o cor-

nisa de teules; algunes més ornamentals incorporen una lleixa o repeu sustentat per canets, cartel·les o mènsules; altres més elaborades presenten columnes i frontons renaixentistes amb boles cimeres, hídries, creus, etc.

La il·luminació és també un element vinculat a l'ornat de la imatge, i en alguns casos es conserva el ganxo de ferro o braç giratori d'on penjava un fanal d'oli amb què il·luminar per la nit el sant del carrer, que en època recent va ser substituït per una bombeta elèctrica o per fanals situats als laterals del plafó. Altres complements ornamentals, com ara una barana per allotjar jardineres on posar flors, ens donen testimoni del culte de què ha estat objecte la imatge per part dels veïns que li dedicaven les populars festes del carrer amb ocasió de la festivitat del sant titular. Els plafons ceràmics que representen les 14 estacions dels Via Crucis, i també els 7 Dolors de la Mare de Déu, són també imatges de devoció que sovint les trobem a unes capelles exemptes i de tipologia diversa que jalonen el traçat en ziga-zaga dels calvaris.

Els plafons interiors, per norma general solen estar obrats a ran del mur i sense fornícula, encara que en determinats casos els taulells estan emmarcats amb una motllura de guix.

Braç giratori de ferro per a penjar un fanal amb què il·luminar de nit la imatge (cat. 33).

